

De Hompelvoet blijft verrassen

Door Kees de Kraker is gedurende 43 jaar de vegetatieontwikkeling op de Hompelvoet, een eiland gelegen in het Grevelingenmeer gevolgd. Alles wat er voor nodig was waren een notitieboekje, een veldkaart, doorzettingsvermogen en heel veel schelpen. Het leverde een unieke en waardevolle meetreeks op die een inkijkje geeft in de populatieontwikkeling van zeldzaamheden als Groenknolorchis, Herfstschroeforchis en Harlekijn onder invloed van natuurlijke successie en beheer.

Kees de Kraker (Ecologisch adviesbureau Sandvicensis), Theo Muusse (Staatsbosbeheer) & Edwin Dijkhuis (FLORON)

Na de afsluiting van het getijdgebied tussen Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee, ontstond in 1971 het Grevelingenmeer. De ten dele permanent drooggevallen slikken en platen (waaronder de Hompelvoet) in dit zoutwatermeer ontwikkelden zich tot natuurgebieden van allure, met vanuit floristisch oogpunt waardevolle overgangen van zilte vegetaties naar aan zoet grondwater gebonden 'duinvallei' vegetaties en op de hoger gelegen delen van de Hompelvoet heischrale graslanden. Om deze waardevolle vegetaties te behouden worden deze kort en schraal gehouden door jaarrond begrazing. Daarnaast worden delen geklepeld (struweel) en gehoid.

Een belangrijke soort voor de Grevelingen is de Groenknolorchis (*Liparis loeselii*), een zeldzame soort van jonge duinvalleien en trilvenen die als bedreigd op de Rode lijst staat (Sparrius et al, 2014). Twintig jaar na de afsluiting vestigde ze zich

in het gebied. Het eerst op de Veermansplaat, op de Hompelvoet pas in 2007. Sindsdien worden alle populaties van deze Habitatrichtlijnsoort in de Grevelingen jaarlijks geteld ①. De totale populatie in de Grevelingen ontwikkelde zich voorspoedig, met als hoogtepunt enkele tienduizenden planten in de periode 2013-2015. Het gros van de planten (>90%) groeit op de Veermansplaat. Sinds 2015 is ze hier sterk afgenomen. De korte tijdsperiode tussen 'opkomst' en 'ondergang' is normaal voor kustpopulaties van deze kortlevende soort (Sparrius & Koot, 2024). Naast natuurlijke successie is deze afname mogelijk ook veroorzaakt door de sterke schommelingen in de grondwaterstand als gevolg van langdurig natte en extreem droge perioden in de afgelopen jaren, waardoor planten verzuipen of verdrogen.

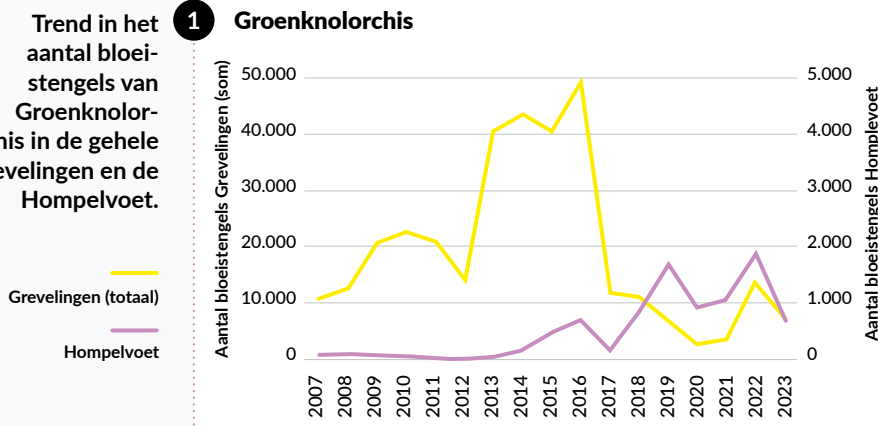
Ook het populatieverloop van twee andere orchideeën op de Hompelvoet: Harlekijn (*Anacamptis morio*) en Herfstschroeforchis (*Spiranthes spiralis*), is al die jaren nauwkeurig gevolgd. Harlekijn verscheen in

Massavegetatie van Herfstschroeforchis. Hompelvoet, 2021. Foto: Kees de Kraker.

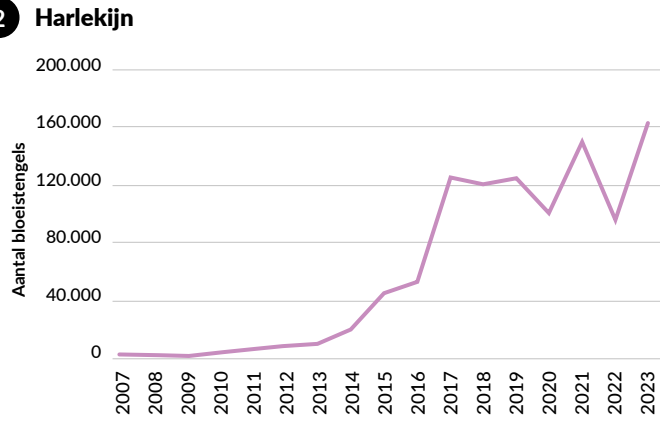
Harlekijn. Te midden van de beschermende paardenkeutels wordt ze door de paarden ongemoeid gelaten. Foto: Kees de Kraker.

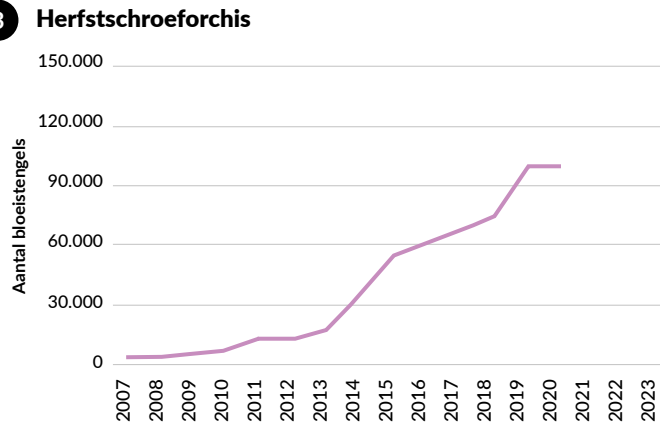
1 Trend in het aantal bloei-stengels van Groenknolorchis in de gehele Grevelingen en de Hompelvoet.

2 Trend in het aantal bloei-stengels van Harlekijn op de Hompelvoet.

3 Trend in het aantal bloei-stengels van Herfstschroeforchis op de Hompelvoet.

1993 en breidt zich sinds 2013 sterk uit ②. Dit is mede het gevolg van het ouder worden van de vochtige ‘duinvallei’ vegetaties, waarbij zich een steeds dikker wordende humuslaag ontwikkelt. In 2020 waren er ruim 100.000 bloeiende exemplaren van deze landelijk bedreigde soort aanwezig. Daarmee is het de grootste populatie in de Zeeuwse Delta. Het tellen is jaarlijks een tijdrovende klus die met de toenemende aantallen steeds lastiger uitvoerbaar wordt. Bovendien worden er door de paarden steeds meer bloeiaren (en rozetbladen) weggegraasd. Ook de groeiende reeënpopulatie op het eiland laat zich in dit opzicht niet onbetuigd. Hierdoor is het sinds 2020 niet meer mogelijk de populatieomvang goed te schatten. De indruk bestaat dat ze door

de begrazing achteruit gaat. De grootste populatie Herfstschroeforchissen in Nederland bevindt zich op de Hompelvoet. In 2004 werden hier de eerste bloeiende planten ontdekt, maar gezien het aantal (ca. 300) is het aanne-melijk dat ze er al langer aanwezig is. Sinds 2006 wordt het potentieel geschikte biotoop, de onder invloed van kalkrijk grondwater staande en kort gegraasde schrale vegetaties, systematisch in de herfst afgezocht. Tot 2013 werd elk bloeiend exem-plaar gemerkt met een kokkel-schelpje, een methode die ook bij het volgen van de eveneens weinig opvallende Groenknolorchis op Hompelvoet wordt toegepast. Vanaf 2014 is het leggen van schelpen bij de herfstschroeforchissen tot enkele vaste gebiedsdelen met een hoge dichtheid beperkt, het overige deel wordt op een minder intensieve wijze geteld. Zowel de verspreiding als het aantal Herfstschroef-orchissen neemt nog steeds toe, tot ruim 160.000 bloei-stengels in 2023 ③.

Vanwege de toenemende ver-ruiging met vooral Kruiwilg (*Salix repens*) wordt een aantal gebiedsde-len tegenwoordig voorafgaand aan de bloei in juli gehooïd. Net als bij de Harlekijn verdwijnen veel bloeiwijzen door begrazing, zodat slechts een gering percentage (ge-schat op < 1%) tot zaadzetting komt. Voorlopig lijkt dat het populatie-verloop niet erg te beïnvloeden. Op plaatsen waar het meest gegraasd wordt, is de Herfstschroeforchis zelfs het talrijkst.

In 2021 is Kees met pensioen gegaan. Dit artikel is grotendeels gebaseerd op zijn laatste ‘Grevelingenverslag’ (De Kraker, 2022). Dit is online te vinden op duinemenmensen.nl. Het volgen van de vegetatieontwikkeling wordt, in opdracht van Staatsbos-beheer, nu voortgezet door George Tanis.

